

SVET ISLÁMU I. ESCHATOLÓGIA

stvorenie, „islámske dejiny“, proroci, súdny deň a vzkriesenie.

Pramene:

AL-KISÁ'Í, Abú 'l-Hasan, *Kniha o počiatku a konci. Islámské mýty a legendy*, (slov. trans. Ján Pauliny), Bratislava, Tatran, 1980.
Korán, (czech trans. Ivan Hrbek), Praha, Odeon, 1972, a ďalšie vydania

Literatúra:

AMANAT, Abbas, *Apocalyptic Islam and Iranian Shi'ism*, London – New York, I.B. Tauris, 2009.
CHITTICK, William C., *Science of the Cosmos, Science of the Soul: The Pertinence of Islamic Cosmology in the Modern World*, Oxford, Oneworld Publications, 2007.
COOK, David, *Studies in Muslim Apocalyptic*, Princeton – New Jersey, Darwin Press, 2002.
KŘIKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš, MÜLLER, Zdeněk, *Islám: ideál a skutečnost*, Praha, Panorama, 1990.
FILIU, Jean-Pierre, *Apokalypsa v islámu*, Praha, Volvox Globator, 2011.
LOWIN, Shari, *The Making of a Forefather: Abraham in Islamic and Jewish Exegetical Narratives*, Leiden, E.J. Brill, 2006.
PARRINDER, Geoffrey, *Jesus in the Qur'ān*, Oxford, Oneworld, 2003.
RUSTOMJI, Nerina, *The Garden and the Fire: Heaven and Hell in Islamic Culture*, New York, Columbia University Press, 2009.
WERNER, Helmut, *Islámská kniha mrtvých*, Hodkovičky, Pragma, 2003.

STVORENIE

Svet začína stvorením, Bohom *ex nihilo* slovom (alternatívne verzie: tabuľa / perla a pero) Alláh stvoril svet a všetko v ňom aj prvých ľudí **Ádama** (Adama) a **Hawwá'** (Evu). Tí žili v raji, no potom čo boli Iblisom privedení k tomu aby ochutnali zakázané ovocie museli zostúpiť na zem. Adam „pristál“ na Srí Lanke na Adamovej hore, Eva zas v Džidde. Stretli sa napokon na planine Arfát pri Mekke, kde žili a Adam položil tam základy Ka'by. S nimi začínajú

„ISLAMSKÉ DEJINY“

sú vlastne „islamizovanými“ dejinami (ako môžeme hovoriť tiež o „kresťanských“, „židovských“, alebo o „biblických“ dejinách).

Na počiatku „islamských dejín“ – samozrejme – nestojí Muhammad b. ^cAbdalláh prorok z klanu *Banú Hášim* mekkánskeho kmeňa *Qurajš* a jeho misia. Ako aj iné „dejiny proroctva“ i dejiny islamu začínajú aktom stvorenia a prvým človekom-muslimom.

Je treba rozlišovať medzi „islamskými / islamizovanými dejinami“ a „dejinami islamu / muslimov“. Zatiaľ čo prvé označuje historické predstavy muslimov, teda neraz idealizované až mytologizované a „islamizované“ dejiny (predmet „klasickej islamskej historickej vedy“, *il at-táríh*), „dejiny islamu / muslimov“ skrývajú vedecké interpretácie procesov a štruktúr spojené s islamom ako historickým javom v akademickej („západnej“) historickej vede.

PROROCI

Dejiny islamu, islamského proroctva i vodcovstva sa začínajú prvým človekom, pritom môžeme rozlíšiť dve, navzájom prepletené a nevyučujúce sa, vývojové línie:

(1) Prvá korešponduje so židovsko-kresťanskou tradíciou (6:84-86): Ádam (Adam), Habíl (Ábel), Núh (Noe), Idrís (Ehoch), Ibráhím (Abrahám), Isháq (Izák), Ismá'íl (Izmael), Ja'qúb (Jakub), Júnus (Jonáš), Iljás (Eliáš), Ajjúb (Jób), Šu'ajb (Jethro), Júsuť (Jozef Egyptský), Hárún (Aron), Imrán (Amran), Músá (Mojžiš), Júša' (Jozue), Tálút (Saul), Dáwúd (Dávid), Sulajmán (Šalamún), al-Jasa' (Elita), 'Uzajr (Ezra), Dániál (Daniel), Zakaríja' (Zachariáš), Jahjá (Ján Krstiteľ), 'Ísá (Ježiš).

(2) Druhú by sme mohli označiť ako tradíciu „arabských“ prorokov, bez jednoznačných biblických paralel vystupujúcich v Koráne akí sú Luqmán, Húd, Sálíh.

Prvá, mohutnejšia koncepcia by sa dala nazvať „Abrahámovskou tradíciou“, (alebo s termínom P. Crone a M. Cooka „hagarismom“) alebo tým, že je táto vývojová línia prostredníctvom koránsko-Muhammadovej koncepcie tzv. Abrahámovského náboženstva (*millat Ibráhím*) integrovaná do kresťanskej a židovskej tradície, „inými“, alternatívnymi dejinami proroctva. Druhá koránska koncepcia „arabských“ prorokov-varovateľov sleduje myšlienku, že Alláh zosiela každému národu (kmeňu) svojho posla z jeho vlastných radov, ako poslal Muhammada ku Qurajšovcom resp. Arabom. Tieto dve koncepcie sa nevyučujú, ba naopak, dopĺňujú sa navzájom.

proroci (*nabí* plur. *anabijá'*) oboch koncepcií vystupujú ako „**poslovia**“ (*rasúl* plur. *rusul*) **Boží**, „**varujúci**“ (*nadhír*) a „**zvestovatelia radostného posolstva**“ (*bašír*) a často sú označovaní za „**prírodných monoteistov**“ (*haníf*), alebo dokonca za muslimov.

V Koráne sa spomínajú aj proroci, ktorých bádanie nevie presne identifikovať a historicko-geneologicky zaradiť (Dhú'l-Kifl 21:85, 38:48; niekedy je stotožňovaný s biblickým Bileamom alebo s gréckym Esopom), alebo k prorokom sa počítajú aj niektoré historicky doložené nebiblické postavy ako [al-Iskandar] Dhú'l-Qarnajn (18:83-98; Alexander Veľký Makedonský, doslova „dvojrohý“) a tiež sú časté odvolávky na prorokov a poslov bez spresnenia mien alebo identity.

Spomínané alternatívne prorocké línie v „islamských dejinách“ tvoria jednotný celok a spája ich predovšetkým „spoločný cieľ“ do ktorého nutne vyústili: osoba a poslanie Muhammada.

Na počiatku islamských dejín proroctva stojí prvý človek, muslim a prorok (*nabí*, plur.: *anabijá'*)

Najvýznamnejší z Muhammadových predchodcov sú tí, ktorým sa dostalo proroctva v podobe kníh (*kitáb*, plur. *kutub*) predovšetkým:

Ádam – *hurúf* (písmená),
Ibráhím – *suhuf Ibráhím* (Abrahámove „spisy / knihy“),
Músá - *Tawrát* (Tóra),
Dáwúd - *Zabúr* (Žalmy),
'Ísá - *Indžíl* (Evanjelium), prípadne iného poslania.

ÁDAM (2:30-36, 3:33, 5:27, 7:11, 19-25,17:61, 70,18:50, 19:58, 20:115-123, 40:31, 41:13) „vyvolenec Boží“ (*safí Alláh*).

Výnimočné postavenie vo vývoji prototypu islamského vodcu a zároveň po Muhammadovi asi najdôležitejším článkom islamských dejín proctva je

IBRÁHÍM (2:124-129, 2:130-132, 2:135,2:136, 2:140, 2:258, 2:260,3:65, 3:67-68, 3:84, 3:95, 3:97, 4:54-55, 4:125, 4:163, 6:74-83, 6:161, 9:70, 9:114, 11:69-76, 12:6, 12:38, 14:35, 15:51-56, 16:120, 16:123, 19:41-49, 19:58, 21:51-73, 22:26, 22:43, 22:78, 26:69, 29:16, 29:25, 29:31, 33:7, 37:83-109, 38:45, 42:13, 43:26, 51:24-34, 53:37, 57:26, 60:4-5, 87:19),

V podaní Koránu ho vidíme v rozličných úlohách: bojuje proti svojej modloslužobníckej rodine a tyranskému vládcovi Nimrúdu (starozákonný Nimrod, je vedľa postavy „faraóna“ (*fir^ʿawn*) jedným z prototypov bezbožného, tyranskému vládcu v muslimských predstavách), je hlavným staviteľom Ka^ʿaby, zakladateľom *millat Ibráhím* a „priateľ Boží“ (*chalíl Alláh*). Podľa tradície Ibráhím dostáva poslanie prostredníctvom anjela Džibríla / Džibrá'íla (Gabriel), keď dovŕšil štyridsiaty rok svojho života.

„Ibráhím nebol ani židom, ani kresťanom, bol však *hanífom* odovzdaným [do božej vôle, *hanífan musliman*]; a nepatril medzi modlolúžobníkov“ (3:67).

Bol to tiež on, ktorý spolu so synom postavil v Mekke (*Bakka* 3:96) Ka^ʿabu, a tým založil i inštitúciu púte, ďalej ustanovil modlitbu a almužnu ako základnú povinnosť muslimov (19:55). Ibráhimov syn

ISMÁ'ÍL (2:125-127, 2:136, 2:140, 3:84, 4:163, 6:86, 14:39, 21:85, 37:102-109, 38:48), ktorý sa spolu s matkou usadil v Mekke, a je spolustaviteľom a správcom Ka^ʿaby, sa stal napokon prorokom a praotcom Arabov.

Ďalší v rade dôležitých prorokov boli

NÚH, „prorok Boží“ (*nabí Alláh*) poslaný k svojmu ľudu ako varovateľ;

MÚSÁ (2:136, 3:84, 6:84, 6:91, 7:103-162, 10:75-93, 11:96, 11:110, 14:5, 14:6, 14:8, 17:2, 17:101-104, 18:60-82, 19:51-53, 20:9-98, 21:48, 22:44, 23:45-49, 25:35, 26:10-66, 27:7-14, 28:3-43, 28:44, 28:48, 28:76, 29:39, 32:23, 33:7, 33:69, 37:114-120, 40:23-27, 40:53, 41:45, 42:13, 43:46-55, 44:17-36, 46:12, 46:30, 51:38-40, 53:37, 61:5, 79:14-25, 87:19), „hovorca Boží“ (*kalím Alláh*), ktorý vystupoval ako prorok proti faraónovi a dostal písmo i posolstvo;

JÚSUF, prorok, ktorý má najucelenejší príbeh v Koráne, celú 12. *súru*, ktorá je po ňom i pomenovaná. Potom sú to proroci-kráľovia, predovšetkým

DÁWÚD (2:251, 4:163, 5:78, 6:84, 17:55, 21:78, 21:79, 27:15-16, 34:10, 34:13, 38:17, 38:21-26, 38:30) a jeho syn

SULAJMÁN (2:101, 4:163, 6:84, 21:78, 21:79, 21:81, 27:15-41, 34:12-16), ktorý sa stal podľa legendárnych rozprávání vládcom a poslom nielen ľudí ale aj *džinov*. Robil tak vďaka pomoci tzv. prsteňa následníctva (*chátam al-chiláfa*), ktorý mu dal toho času Džibríl. Podľa Wahd b. Munabbíha bol to prsteň, ktorý dostal ešte Ádam od samotného Alláha so slovami:

„Toto je prsteň následníctva. Stvoril som ho a dávam ti ho, aby si nezabudol na dohovor, ktorý som s tebou urobil. Zdedí ho ten, kto bude tvojim nástupcom.“

Veľmi významné miesto má v islamských dejinách proroctva

ĽÁ (2:87, 2:136, 2:252, 3:45-49, 3:52, 3:55, 3:59, 4:157-163, 4:171-172, 5:17, 5:72, 5:75, 5:110, 5:116, 9:30-31, 10:68, 19:22, 19:30-34, 21:91, 23:50, 33:7, 43:61, 43:65, 61:6, 61:1) syn Marjamy (Mária), „duch Boží“ (*rúh Alláh*). V Koráne vystupuje aj ako prorok (*nabí* 2:87, 9:30, a inde), posol (*rasúl* 4:157, 4:171), „pomazaný“ (*al-masíh* 3:45) alebo „slovo Božie“ (*kalimat Alláh* 4:171). Je jedným z najčastejšie spomínaných náboženských predstaviteľov v Koráne z obdobia pred Muhammadom. Obraz Ľu v Koráne a v islamskej tradícii je trochu odlišný od obrazu Ježiša v kresťanstve: jednoznačne vystupuje proti tomu žeby bol Bohom alebo synom Božím (4:171, 9:30, 19:34-36, 43:58) a popiera aj jeho smrť (4:157-159). Ľá má podľa islamskej eschatológie mimoriadne dôležitú úlohu.

KONIEC SVETA

Žijeme na „konci časov“ a každú chvíľu môže nastať apokalypsa. Koniec času budú predchádzať znamenia:

slnko vystúpi na západe,
objavia sa obludné zvieratá,
„falošní“ vodcovia ľudí, najmä
ad-Dadžďál, znovu zostúpi
Ľá (Ježiš) na zem, prídu národy
Jádžúď a Mádžúď (Góg a Magóg) apod.

AD-DADŽDŽÁL je hlavná záporná eschatologická postava, islámska obdoba Antikrista, príde na somári z Iraku, bude mať jedno oko a na čele napísané *káfir* (neveriaci) a pod. Dadžďála zabije Ľá pri Jeruzaleme s tým, že sa na neho pozrie. Potom prídu národy Jádžúď a Mádžúď a pod.

Výnimočné miesto v islamskej eschatológii má *mahdí*, ktorý príde na konci sveta a ako vodca muslimov nastolí na zemi poriadok a spravodlivosť. Postava *mahdího* má dôležitú funkciu najmä u šiítov, ale pozná ho aj sunnitský islam, predovšetkým jeho ľudové formy.

MAHDÍ je „Bohom správne vedený“ (od koreňa *h-d-j*, „byť Bohom správne vedený“, výraz *hudá* označuje podobu vodcovstva pod patronátom *mahdího*). V Koráne tento výraz síce nenájdeme, ale sú tam miesta, kde sa hovorí o

Bohom vedených (17:97 *tahdí Alláh*, 39:23 *Alláh dhálíka hudá*; a na mnohých miestach sa hovorí tiež o „tých, čo priali vedenie“, *muhtadí*), čo svedčí o tom, že základná koncepcia *mahdího* nebola prvotnému islamu cudzia.

Prví muslimovia, podobne ako prví kresťania, očakávali skorý koniec vekov a rýchle naplnenie času, ktoré boli mimochodom hlavnou témou Muhammada a Koránu. Všeobecne platí názor, že eschatologický *mahdí* by sa mal volať

Muhammad b. Ľ Abd Alláh a mal by pochádzať z *ahl al-bajt*. Muslimská tradícia ukazuje *mahdího* ako obnovovateľa (podobne ako *mudžaddid*) a vodcu muslimov, ktorý vystúpi na konci vekov, keď potom čo spolu s prorokom Ľá porazí a zabije *al-dadžďála* (hlavný záporný hrdina v islame, ktorý vystúpi na konci vekov) nastolí na zemi poriadok a spravodlivosť.

V období ranného islamu je celá rada (nielen [°]aliovských) predstaviteľov, ktorí sa pýšia titulom *al-mahdí*. Patrí k nim napr. umájjovský kalif

°Umar (II.) b. °Abd al-°Azíz (99-101 H. / 717-720 n.l.), prví [°]Abbásovskí kalifovia prijali panovnícke mená úzko spojené s koncepciou parúzie, a boli svojimi dvornými básnikmi bežne označovaní za *mahdího*. Tretí z nich

Muhammad b. al-Mansúr al-Mahdí (158-169 H. / 775-785 n.l.) už priamo prijal titul *mahdího* za svoje panovnícke meno.

Novú náplň postave *mahdího* v sunnitskom islame dala až moderná doba. Prvým razantným vystúpením *mahdího* v novodobých dejinách bola sudánska *mahdíja* v čele s

Muhammadom Ahmad *al-Mahdí*m (1881-1885) ktorá kombinovala mobilizačné techniky mystického bratstva a ideu „Bohom správne vedeného“ vodcu. *Mahdí* v tejto interpretácii sa ukázal ako ten, ktorý pomocou islamskej obnovy, ako ideológie, vedie boj proti neislamským votrelcom (v tomto prípade koloniálnym mocnostiam). Podobné prvky vykazovali aj tzv. fulbské *džihády* v oblasti subsaharskej Afriky na čele kalifom-*mahdí*m

Usaman dan Fodiom a aj niektoré ďalšie z tzv. islamských sociálnych hnutí 19. stor. (India, Alžírsko, Senegal, Nigéria, Ghana, Somálsko, Guinea a inde). Ešte ďalej posunuli *mahdího* myslitelia islamského fundamentalizmu. Napr.:

Ahmad Šukrí Mustafá' vodca hnutia Obvinenie z neviery a odchod (*at-Takfír wa 'l-hidžra*) alebo

Muhammad al-Qahtání vodca-*mahdí* radikálnej skupiny, ktorá na prahu 15. stor. H., v novembri r. 1979 na krátko násilne obsadila Veľkú mešitu v Mekke.

Mahdí zvedie podľa eschatologických predstáv hlavnú bitku s neveriacimi medzi nimi s Habešanom, ktorí zničí Ka'bu a s tým zanikne aj islám ako náboženstvo (!)

Potom po troch zatrúbeniach príde posledný súd: každý zomrie (v rátane *džinnov* a diablov) a nastane vzkriesenie (*ma'ád*) a všetci budú súdení. Miestom súdu bude Mekka alebo Jeruzalem. Predstavy sa rôznia o tom ako to bude vyzerat': budú sa vážiť skutky na „váhach spravodlivosti“ a podľa toho sa dostanú ľudia do raja či pekla, či bude most nad peklom a pod.